

PEST-BUDA SZÁZADAI:

Zugló tegnap, ma, holnap

Az utolsó évszázad • Költők, írók, múzeumok Monográfia szerzők nélkül

A gazdag tartalmú krónika bevezetőjében olvashatjuk, hogy „Zugló múltjának, jelenének és jövőjének” könyv alakban megjelenő néhány fejezete nem különlegességek gyűjteménye. A szerkesztők (*Faragó István, Fekete Béla*), a szaktanácsadók (*Remete László, Kiss József*) és a lektorok (*Ságvári Agnes, Tóth Attila*) eredményesen ragaszkodtak az előbb idézett elvi állásfoglaláshoz, amikor feltárták és megírták a XIV. kerületi táj évezredes, a település másfél évszázados történetét. Ezt nemcsak színesebbé teszi, hanem tartalmilag is gazdagítja a múzeális értékű térkép és képanyag, amelyet nagy gondossággal válogatott valaki, akinek a nevét nem tudjuk meg a kiadványból. Egykorú fénykép őrizi *Kun Béla* és *Szamuely Tibor* alakját a Dózsa György úton; *Bajor Gizit*, amint a Hősök terén szaval; a *Hermína úti Roheim-villát*, ahol *Tisza Istvánt* agyonlőtték vagy azt az 1919-es jelenetet, ahol a régi lóversenyter (a Népstadion területe) felszántását láthatjuk.

Üzen a múlt

A mai XIV. kerület, mint városnegyed, alig múlt százéves, de a táj történelme messze visszanyúlik az évezredekbe. Még 1931-ben a bronzkort megelőző időből származó kerámiák kerültek elő a Nagy Lajos király útján, bronzkori bögöréket találtak a Rákosszentmihályi úton, római pénzeket hozott felszínre az ásó, avar sírokat tártak fel a Fogarasi úton és a Népstadion mellett. De a kődbe vesző évezredek után az írott történelem is nyomot hagyott Zugló területén. *Szilágyi Mihály* katonái 1458-ban innen vonultak a Duna jegére, hogy királlyá választhassák *Mátyást*, akinek pesti vadaskertje valahol a Kerepesi út mentén, a kerület térségében feküdt. Innen indultak Cegléd felé *Dózsa György* forradalmár parasztjai, 1871-ben a Városligetben gyűlt össze 10 000 tüntető munkás, oda seregltek 1890. május elsején az elsők, Budapest öntudatos proletárjai. A Liget az

illegális munkásmozgalom hagyományos színhelye és így az egész főváros történetében kiemelkedő szerepet töltött be, de a monográfia széles ablakot nyit a kerület üzemeinek sztrájkjaira, politikai mozgalmaira a múlt századtól az ellenforradalom 1956-os eseményeiig ívelően. Ebben a vonatkozásban forrás értékű összképet kapunk Zuglóról, de azért nem feledkeznek el a tággabban értelmezett helytörténetéről sem.

Zugló vagy Rákosváros?

A XIV. kerület mint közigazgatási egység *legfiatalabb a belső kerületek között*, a főváros 1935. február 13-án a 451. számú rendelettel hozta létre és „az új községi kerületet a polgárok óhajához híven, Rákosváros néven nevezi el”. Úgy látszik azonban, hogy a Rákosváros név mégsem lehetett a „polgárok óhaja”, mert sem akkor, sem később nem vert gyökeret, él azonban a Zugló vagy Szugló, ami a nyelvészet megállapítása szerint zug, zugoly, szeglet jelentésű, a városnak mintegy sarkát jelöli.

S ha már a kerület létrejöttét említettük, nem hagyhatjuk szó nélkül a közelmúlt történetét, az 1950. december 13-án tartott *első tanácsülést*. Mi még emlékezünk erre a korszakra, mégis furesz olvasni, hogy ekkor tárgyaltak az 55-ös busz megindításáról és arról, hogy be kellene üvegezni a Műcsarnok ablakait, rendbe kell hozni az Állatkertet, hasznosítani kellene a Széchenyi-fürdő hőforrásának vi-

zét vagy meg kellene nyitni az Uzsoki utcai kórházat. A közelmúltnál tartva, talán nem érdektelen, hogy például a Pascal-fürdő eddigi történetét lapunk, az Esti Hírlap egykorú riportja alapján elevenítik fel.

A kultúra városnegyede

A zuglói krónika felvilágitja előttünk a Városliget körüli múzeumokat, azok történetét és műértégeit, az iskolák, kulturális intézmények múltját, a műemlékeket és szobrokat, közöttük a Vajdahunyadvár kertjében álló kármzsás barátot, a *Ligeti Miklós* alkotta *Anonymus-portrét*, aki akár jelképe is lehet a történetírásnak, hiszen a szürke márvány talapzaton ülő bronzalak kezében íróeszközt tart, mellette nyitott kódex fekszik.

Sok egyéb mellett képet nyerhetünk Zugló gazdag irodalmi vonatkozásairól, arról például, hogy *József Attila* erről a városrészeiről írta a *Város peremén* című versét, hiszen amikor az keletkezett, a Korong utcában lakott. *Kemény Zsigmond* élt a városligeti Páva-szigeten, *Jókainak* háza volt az Uzsoki utcában, *Gábor Andor* egykori lakásában ma emlékmúzeum található, az *István Gimnáziumban* tanult *Illés Béla*, hosszabb-rövidebb ideig a kerület lakója volt *Karinthy Frigyes, Móra Ferenc, Molnár Ferenc, Sarkadi Imre* és *Zelk Zoltán*. Nemcsak híres lakói voltak Zuglónak, hanem sokszorosan meg is énekeltek, főleg a hozzátartozó Városligetet; *Petőfi* és *Arany* csakúgy megörökítették, mint *Jókai* és *Mikszáth*.

Puruczki Béla